

I. Є. СЕМЕНИШИН

НАВЧАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА

Проаналізовано підходи до розуміння сутності навчальних стратегій у вивченні іноземної мови. Визначено особливості досліджуваного феномена, а також обґрунтовано перелік факторів, які впливають на формування ефективних навчальних стратегій у процесі опанування студентами іншомовною комунікативною компетенцією.

Ключові слова: навчальні стратегії, формування навчальних стратегій, комунікативна компетенція, стратегічне навчання.

И. Е. СЕМЕНИШИН

УЧЕБНЫЕ СТРАТЕГИИ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА КАК МЕТОДИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Проанализированы подходы к пониманию сущности учебных стратегий в изучении иностранного языка. Определены особенности изучаемого феномена, а также обоснованы факторы, влияющие на формирование эффективных учебных стратегий в процессе овладения студентами иноязычной коммуникативной компетенцией.

Ключевые слова: учебные стратегии, формирование учебных стратегий, коммуникативная компетенция, стратегическое обучение.

I. YE. SEMENYSHYN

LEARNING STRATEGIES IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION AS THE METHODOLOGICAL PROBLEM

The approaches to the understanding of learning strategies in second language acquisition are analyzed in the article. The author highlights a range of features of the studied phenomenon, and gives a list of factors that influence the formation of effective learning strategies in the process of mastering a second language communicative competence by the students.

Key words: learning strategies, formation of the learning strategies, communicative competence, strategic studies.

Сучасні реалії глобалізації й інтернаціоналізації посилили потребу в особистості, здатній будувати діалог з представниками різних лінгвоспівтовариств. У зв'язку з цим іноземна мова сьогодні є важливим засобом міжнародного спілкування й інструментом ефективної крос-культурної взаємодії.

Зміни в суспільстві висувають нові вимоги щодо вдосконалення системи навчання іноземних мов, зокрема, запровадження новітніх технологій викладання та нових навчальних курсів для покращення іншомовної професійної підготовки фахівців.

Одна з найактуальніших проблем сучасної методики навчання іноземних мов – орієнтація навчального процесу на активну самостійну роботу студентів, створення умов для їхнього самовиразу та саморозвитку, забезпечення відповідного освітнього середовища для формування їхньої особистісної активності [1, с. 151].

Сучасні пріоритети державної політики в сфері вітчизняної освіти передбачають зростання особистісної активності студентів, здатних до моделювання власної навчальної траєкторії та самореалізації у ній. Оскільки, освітня активність суб'єкта навчання не є вродженою, а формується в результаті виснажливої та самосвідомої пізнавальної діяльності, організація самостійної пошукової роботи студентів потребує пильної уваги з боку викладача й передбачає застосування певних методичних прийомів:

- розробку нових методичних підходів і технологій, що дають змогу студентам швидко й ефективно підготувати підґрунтя для формування готовності до майбутньої професійної діяльності;

- перегляд змісту навчання щодо його оновлення та перерозподілу матеріалу для самостійного засвоєння під керівництвом викладача;
- розвиток і застосування різних форм самостійної роботи в умовах аудиторної й позааудиторної навчальної діяльності студентів;
- модернізацію та розвиток технологій оптимального використання різних засобів навчання [2, с. 63].

Відповідно робимо висновок, що одним з важливих напрямків розвитку здатності студента самостійно здійснювати свою навчальну діяльність з оволодіння іноземною мовою є формування у нього оптимальних особистісних стратегій вивчення мови.

Метою статті є обґрунтувати методичні засади розробки системи стратегічного вивчення іноземної мови студентами для інтенсифікації цього процесу.

Під терміном стратегії навчання ми розуміємо дидактичні процедури, або методи, які студенти використовують (часто свідомо) для удосконалення іншомовної мовленнєвої компетенції.

Виокремлення навчальних стратегій як напрямку дослідження було відбулося в середині 80-х років ХХ ст. і засвідчило важливість свідомого ставлення до навчального процесу та навчальних дій. Цілеспрямований розвиток викладачем навчальних стратегій у студентів в опануванні іншомовною комунікативною компетенцією сприяє особистісній орієнтації навчання, підвищенню рівня автономності, активізації мислення.

Особистісні стратегії вивчення мови відображають культуру учіння, особливо культуру роботи над мовою. У. Едмондсон та Ю. Хаус визначають стратегії вивчення мови як предметні та розумові дії, котрі суб'єкт навчання застосовує з метою розширити свою іншомовну компетенцію [4, с. 235], та розрізняють три класи стратегій учіння:

- 1) метакогнітивні – стратегії, за допомогою яких суб'єкт навчання планує, організовує й контролює свою навчальну діяльність, аналізує власні досягнення;
- 2) когнітивні – свідомі способи організації навчання, наприклад, конспектування, вибір наукових джерел (використання словників та інших ресурсів), повторення для кращого запам'ятовування, проведення аналогій, заучування напам'ять термінів, ключових понять;
- 3) соціально-афективні – навчання через взаємодію, обмін інформацією, наприклад, робота з іншими студентами, вирішення спільного завдання, консультації викладача [4, с. 237].

Як показує наш практичний досвід, студенти, які вивчають іноземну мову, на всіх рівнях навчання використовують стратегії. Але деякі або більшість з них не усвідомлюють, якими стратегіями вони користуються чи які стратегії можуть бути найбільш корисні для використання.

На думку Р. Оксфорд, навчальні стратегії – це способи поведінки і мислення, які впливають на процес переробки інформації суб'єктом навчання. Вона визначає прямі та непрямі навчальні стратегії. До прямих навчальних стратегій відносяться:

- стратегії запам'ятовування (утворення асоціативних зв'язків, опора на візуальний і звуковий образи, повторення, застосування фізичних дій, відтворення необхідної інформації);
- пізнавальні стратегії (практика, рецепція та продукування, аналіз, конструювання тощо);
- компенсаторні стратегії (використання жестів, пауз, здогадок чи рідної мови на занятті для подолання труднощів в усному мовленні або письмі) [8, с. 36].

До непрямих навчальних стратегій належать:

- метакогнітивні стратегії (визначення мети навчання, організація і планування свого навчального процесу, самооцінка);
- емоційні стратегії (зниження відчуття тривоги, підвищення власної мотивації, позитивне самоналаштування, глибоке дихання, володіння емоціями);
- соціальні стратегії (емпатія, кооперація, розпитування, звернення за допомогою, розподіл ролей, досягнення консенсусу, з'ясування наявності взаєморозуміння тощо) [8, с. 37].

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що розуміння навчальних стратегій науковцями будуватиметься на різних рівнях: більш загальному та конкретизованому відповідно до близьких навчальних цілей. Це зумовлює необхідність глибшого вивчення сутності досліджуваного феномена для побудови ефективної методики формування в студентів навчальних стратегій у вивченні іноземної мови.

Використання навчальних стратегій є результативним, якщо:

- а) навчальна стратегія належно співвідноситься з завданням;
- б) навчальна стратегія адекватно відповідає певному стилю навчання конкретного студента;
- в) студент використовує навчальну стратегію ефективно і поєднує її з іншими необхідними стратегіями [9, с. 8].

Стратегії, які відповідають цим умовам, спрощують процес навчання, роблять його швидшим, приємнішим, самостійним й ефективнішим.

Навчальні стратегії розглядаються як саморегулятивні засоби, спрямовані на досягнення і розвиток комунікативних здібностей [10, с. 18]. Тому вони передбачають: сконцентрованість на окремих аспектах нової інформації; аналіз і моніторинг інформації під час вивчення іноземної мови; структурування та детальне опрацювання нової інформації; оцінювання досягнень після завершення навчання або як спосіб заспокоїти себе, переконання в тому, що навчання буде успішним [7, с. 43]. Використання навчальних стратегій за параметром частоти порівняно з їх діапазоном значно відрізняється, але, безсумнівно, стратегічне навчання сприяє тому, що студенти стають більш незалежними та самостійними суб'єктами цього процесу, які також можуть застосовувати певні стратегії і в подальшій професійній діяльності [3, с. 12; 5, с. 180]. Однак студенти не завжди до кінця усвідомлюють ефективність і доцільність свідомого використання навчальних стратегій в освітньому процесі [6, с. 18]. В зв'язку з цим кваліфіковані викладачі повинні формувати обізнаність студентів про стратегії навчання та заохочувати до їх широкого використання з метою особистісної активності, систематичності й наполегливості у навчанні, досягнення позитивних результатів й успішної безперервної освіти (самоосвіти).

Особливості навчальних стратегій полягають у тому, що вони:

- розширюють роль викладачів іноземних мов;
- є проблемно-орієнтованими;
- їх можна сформувати;
- на їх вибір впливає чимало факторів;
- дають змогу студентам стати більш самостійними;
- залучають багато аспектів пізнавальної діяльності;
- є гнучкими [9, с. 9].

Порівняльно-зіставний аналіз літературних джерел і наш практичний досвід уможливають зробити узагальнення, що у процесі навчання студентів навчальних стратегій слід звернути увагу на наступне:

- Від початку навчати стратегій послідовно й інтегровано;
- забезпечувати студентів опорними матеріалами для використання стратегій навчання (системні таблиці, довідкові нотатки тощо);
- демонструвати на власному прикладі застосування технологій і стратегій навчання;
- сприяти обміну досвідом між студентами щодо їх власних стратегій навчання.

Студенти, застосовуючи стратегії навчання для вирішення певного завдання або проблеми, повинні володіти метакогнітивними знаннями про власні підходи до навчання, добре розуміти суть завдання, сформувати вміння підібрати стратегії, що найкраще відповідають як вимогам завдання, так і навчальним можливостям самого студента.

Серед факторів, які впливають на вибір навчальних стратегій студентами, що вивчають іноземну мову, виокремлюють такі:

Мотивація – більш вмотивовані студенти, як правило, використовують стратегії навчання частіше, ніж менш вмотивовані студенти; важливу роль у виборі стратегії відіграє цілеспрямоване вивчення іноземної мови, особливо для кар'єрного зростання.

Гендерні аспекти – суб'єкти навчання жіночої статі більше використовують стратегії навчання, ніж суб'єкти навчання чоловічої статі (хоч іноді чоловіки застосовують певну стратегію ефективніше та доцільніше, ніж жінки).

Стиль навчання (загальний підхід до вивчення мови) часто допомагає у виборі стратегії навчання, наприклад: студенти з аналітичним типом мислення надають перевагу таким стратегіям, як порівняльний аналіз, поділ слів і фраз, тоді як студенти з інтуїтивним типом

мислення використовують стратегії, що допомогли б їм зрозуміти сенс певних лексичних одиниць (здогад, сканування, прогнозування) чи спілкуватися, не знаючи всіх слів (перифраз, жести).

Погляди і переконання також показали позитивний вплив на вибір навчальних стратегій. Студенти, в котрих негативне ставлення і переконання, часто демонструють низький рівень використання стратегій або відсутність їх гармонійного поєднання.

Тип завдання впливає на вибір навчальних стратегій, що використовуються для виконання цього завдання.

Вік і рівень вивчення іноземної мови – студенти різного віку й рівня сформованості комунікативної компетенції використовують різні стратегії.

Національна приналежність – механічне та інші форми запам'ятовування виявилися більш поширеними серед деяких азійських студентів, ніж серед студентів інших етносоціальних спільнот [8, с. 44].

Водночас, безвідносно до інтенсивності впливу тих чи інших факторів, успішність вивчення іноземної мови характеризується тим, що суб'єкти навчання можуть ефективно використовувати навчальні стратегії, а також здатні вдосконалювати їх із зростанням мовної компетенції.

Викладене вище дає підстави підсумувати, що стратегії навчання є одними з основних чинників, які допомагають визначити, як і наскільки ефективно студенти вивчають іноземну мову, а відтак забезпечують їх умінням вирішувати конкретні навчальні завдання, формуючи особистісну позицію у виборі найефективнішої траєкторії в навчанні, що на сучасному етапі розвитку освіти є фундаментальним чинником у підготовці фахівців.

Розуміння сутності навчальної стратегії з позиції методики формування іншомовної комунікативної компетенції дасть нам змогу виокремити комплекс найдоцільніших стратегій для розробки ефективної методики навчання студентів, побудованої на основі принципів інтенсивності та системності. Тому предметом наших подальших досліджень стане проблема відбору стратегій навчання для досягнення зазначеної вище мети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык/ Н. Ф. Коряковцева. – М. : АРКТИ, 2002. – 176 с.
2. Иванников Б. Д. Повышение качества самостоятельной работы студентов в условиях перехода/ Б. Д. Иванников // Непрерывное педагогическое образование. Вып. IV. – Ставрополь: СГУ, 1994. – С. 60–65.
3. Allwright R. L. *Autonomy in Language Pedagogy*. CRILE Working Paper 6. Centre for Research in Education. – University of Lancaster, U. K, 1990. – 15p.
4. Edmondson W. , House J. Einf?hrung in die Sprachlehrforschung/ W. Edmondson, J. House. – T?bingen: Franke, 2000. – 369 s.
5. Little D. Learning as dialogue: the dependence of learner autonomy on teacher autonomy. – System 23. 2, 1995. – P. 175–181.
6. Nyikos M. , Oxford R. A factor-analytic study of language learning strategy use: Interpretations from information processing theory and social psychology/ M. Nyikos, R. Oxford // *Modern Language Journal*. – 77 (1). – 1993. – P. 11–23.
7. O'Malley J. M. , Chamot A. U. *Learning strategies in second language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 340p.
8. Oxford R. *Language learning strategies and beyond: A look at strategies in the context of styles*. Magnan S. S. (Ed.). *Shifting the instructional focus to the learner*. – Middlebury, VT: Northeast Conference on the Teaching of Foreign Languages, 1990. – P. 35–55.
9. Oxford R. *Language learning strategies: What every teacher should know*. – Boston: Heinle & Heinle, 1990. – 342p.
10. Oxford R. *Language learning strategies in a nutshell: Update and ESL suggestions*/ R. Oxford // *TESOL Journal*. – 2 (2). – 1992–93. – P. 18–22.